

EEN OECUMENISCHE PETRUSDIENTST VAN DE BISSCHOP VAN ROME?

Ter inleiding: twee modellen voor een centrum unitatis

1. Het postmoderne pluralisme van culturen en overtuigingen, de vrijheid van godsdienst, geweten en meningsuiting en de mondiale migratie en mobiliteit van mensen hebben bijna overal ter wereld een situatie van een veelkleurig kerkelijk en religieus landschap geschapen, dat de voorstelling van één kerk per land – één vaderlandse kerk, zoals dat ook nog in Nederland door een aantal groepen als ideaal wordt aangehangen – laat staan die van een centraal en volgens één kerkorde geleide “wereldkerk”, zoals sommige Rooms-katholieken die zich nog steeds voorstellen als doel van de eenheid - tot een volstrekt achterhaald romantisme heeft gestempeld. Ook onderhouden veel mensen een veel minder vaste band met de kerk en groepeeren ook de christenheid zich in veelsoortige bewegingen, onafhankelijke kerken en los-vaste vormen van religieus engagement. De oecumenische beweging, wil zij beweging blijven, dient met deze nieuwe vormen van christelijk engagement evenzeer rekening te houden als met de gegroeide territoriale en confessionele organisatievorm van de kerken. Het ontbreekt de christenheid daarbij – zoals trouwens ook de andere grote godsdiensten - aan een voor allen geloofwaardig *centrum unitatis*, een gezamenlijk *meldpunt van de oecumenische beweging*. Twee modellen van zo'n meldpunt zijn er denkbaar. De Wereldraad van Kerken heeft voorgesteld een *Ecumenical Forum* in te richten van kerkleiders van de verschillende christelijke tradities, daaronder ook die tradities die totnogtoe geen lid waren van de Wereldraad van Kerken, met name de Rooms-katholieke kerk, de Pinksterkerken en een groot aantal evangelicale groeperingen. Een aantal internationale oecumenische dialogen, waarbij de Rooms-katholieke kerk vanaf Vaticanum II is betrokken en paus Johannes Paulus II in zijn encycliek *Ut unum sint* uit 1995 hebben eerder een ander model voor ogen, dat vaart onder de vlag van een *oecumenische Petrusdienst*. Sinds Vaticanum II wordt die term gebruikt voor de functie van een door allen aanvaarde voorzitter van de, nog niet volledige, maar wel reële liefdebond en lotsgemeenschap of *koinonia –communio* van de mondiale christelijke kerken, die als *Christian World Communions* te boek staan.¹

Hoewel beide modellen aantrekkelijke kanten hebben, lijkt het tweede model in het geheel van de christelijke traditie sterkere papieren te hebben, in ieder geval voor de kerken met een episcopale en quasi-episcopale structuur. Maar heeft het ook kansen binnen de structuur van de Rooms-katholieke ecclesiologie, waarin de Petrusdienst wezenlijk is toevertrouwd aan de kerk en de bisschop van Rome en zo ja, wat zou er aan de organisatievorm van de *Catholica* dienen te veranderen om deze dienst ook voor de andere kerken aanvaardbaar en aantrekkelijk te maken? Ik noem eerst een aantal ontwikkelingen die hebben geleid tot de oproep van paus Johannes Paulus II in zijn encycliek *Ut unum sint* van 1995 om samen met hem een dialoog te beginnen over een vorm van Petrusdienst die voor alle kerken acceptabel zou kunnen zijn zonder afbreuk te doen aan wat de Rooms-katholieke kerk als wezenlijk beschouwt voor de Petrus-taak van de bisschop van Rome. Daarna zal ik ingaan op de reacties op deze encycliek

¹ De Orthodoxe kerken en de Romana, alsook de kerken van de Unie van Utrecht en de Anglicana hebben lane tijd moeite gehad zichzelf als *Christian World Communion* aangeduid te zien. Hun *koinonia* reikt naar hun gevoel dieper dan alleen een federatief verband of alliantie van plaatselijke kerken en rust met name in de gemeenschap van Woord, Sacrament en Ambt. Naarmate de z.g. Wereldbonden van kerken uit de reformatie zich hebben ontwikkeld tot echte “*Communions*” van belijdenstradities, benaderen zij het oecumenische ideaal van *koinonia*, in elk geval in eigen midden. De betekenis van de term *Christian World Communions* is daarmee verdiept en er zijn weinig redenen om deze aanduiding niet ook voor de genoemde tradities te laten gelden, zoals dat voor de *Anglican Communion* al veel langer het geval was.

sindsdien en met name op twee richtingwijzende documenten van resp. de Anglicaans-Rooms-katholieke en de Methodistisch-Rooms-katholieke internationale dialogen.

Het model van een oecumenische Petrusdienst

2. Confessioneel onafhankelijk exegetisch onderzoek van de verschillende Petrusteksten in het Nieuwe Testament², al vanaf de vijftiger jaren, had de weg geëffend voor het besef dat de groeiende eenheid van de kerken met een door allen erkende en aan het Nieuwe Testament en de vroege kerk ontleende voorzitters- of primaatfunctie gediend zou zijn. De persoon van de pausen vanaf Johannes XXIII heeft aan die gedachte, ook door hun ‘itinerant and peripatetic ministry’ (Wainwright) en collegiaal gedrag tegenover de leiders van de andere kerken, zeker bijgedragen. Johannes Paulus II zelf onderstreepte in een van zijn laatste publieke audiënties op 21 februari 2005 opnieuw zijn overtuiging dat het "de rol van de paus is de eenheid van de kerken te dienen." Als we mogen afgaan op zijn eerste preek na de pauskeuze van Benedictus XVI zal die lijn worden voortgezet.³

Maar is een dergelijke Petrusdienst ook voor de andere kerken acceptabel, en zo ja onder welke voorwaarden?

3. In een aantal bilaterale dialogen was de *noodzaak* van een dergelijke "Petrusdienst" c.q. van een “universal primacy” al vanaf de 70-er jaren ter sprake gebracht, zoals in de dialogen tussen Lutherse kerken in Noord-Amerika (1974).⁴ Voorts in die tussen Rooms-katholieken

² Zie Hertling, Cullman, Congar, Vischer, Blank, Pesch, Grässer, Knoch, Gnülka e.a., litteratuur bij U. von Rax, ‘Ein ‘Petrusamt’ in der Communio der Kirchen, *Internationale Kirchliche Zeitschrift* 93 (2003) 1-42, noot 31 (21-22). Veel resultaten werden samengebracht door een commissie van exegeten die de Amerikaanse Rooms-katholieke-Lutherse dialooggroep adviseerde in de studie van R. Brown (red.), *Peter in the New Testament* uit 1973, in het Nederlands onder de titel *Petrus in het geloof van de jonge kerk* uitgebracht door de Katholieke Bijbelstichting in 1975 (met een voorwoord van Frans Haarsma, de toenmalige voorzitter van de Sint Willibrordvereniging).

³ “Thus, in full awareness and at the beginning of his ministry in the Church of Rome that Peter bathed with his blood, the current Successor assumes as his primary commitment that of working tirelessly towards the reconstitution of the full and visible unity of all Christ’s followers. This is his ambition, this is his compelling duty. He is aware that to do so, expressions of good feelings are not enough. Concrete gestures are required to penetrate souls and move consciences, encouraging everyone to that interior conversion which is the basis for all progress on the road of ecumenism. ... Theological dialogue is necessary. A profound examination of the historical reasons behind past choices is also indispensable. But even more urgent is that ‘purification of memory,’ which was so often evoked by John Paul II, and which alone can dispose souls to welcome the full truth of Christ. It is before Him, supreme Judge of all living things, that each of us must stand, in the awareness that one day we must explain to Him what we did and what we did not do for the great good that is the full and visible unity of all His disciples. ... The current Successor of Peter feels himself to be personally implicated in this question and is disposed to do all in his power to promote the fundamental cause of ecumenism. In the wake of his predecessors, he is fully determined to cultivate any initiative that may seem appropriate to promote contact and agreement with representatives from the various Churches and ecclesial communities. Indeed, on this occasion too, he sends them his most cordial greetings in Christ, the one Lord of all” Zie www.vatican.va/Holy Father.

⁴ *Papal Primacy and the Universal Church*. Lutherans and Catholics in Dialogue V, ed. by P. C. Empie and T. A. Murphy (Minneapolis: Augsburg, 1974, vol. II. Reeds in 1972 schreef men in het Malta rapport, dat de Lutheranen onder bepaalde voorwaarden een Petrus-ambt van de bisschop van Rome niet wilden uitsluiten: “But in the various dialogues, the possibility begins to emerge that the Petrine office of the Bishop of Rome also need not be excluded by Lutherans as a visible sign of the unity of the church as a whole ‘insofar as [this office] is subordinated to the primacy of the gospel by theological reinterpretation and practical restructuring” (66)), Cf. R. Brown et al. (eds.), *Peter in the New Testament: A Collaborative Assessment by Protestant and Roman Catholic Scholars*, Augsburg/Paulist Press, Minneapolis/New York 1973, 83-101. Ned. Vertaling: F. Haarsma e.a., *Petrus in het Nieuwe Testament*.

en Anglicanen,⁵ in de dialogen van de Methodist World Conference met de RKK⁶ en, zij het meer aarzelend en terloops, in die met de Lutheran World Federation⁷ en de World Alliance of Reformed Churches.⁸ Met name het document *Le ministère de communion dans l'Eglise universelle* (1986) van de Groupe des Dombes, een niet-officiële maar wel invloedrijke groep van Rooms-katholieke, Orthodoxe en Reformatorische theologen uit Frankrijk, Zwitserland en Italië - begonnen vanuit het klooster van Taizé en sterk geïnspireerd door Max Thurian - lijkt van invloed te zijn geweest op de oproep van de paus in de encycliek *Ut unum sint* van 1995 om samen met hem te gaan nadenken over een zodanige vorm van de Petrusdienst, dat deze de eenheid van de kerken niet in de weg zou staan, maar zou dienen. Ook de moeilijkheden met de Orthodoxe kerken na het belangrijke Rapport van Balamand 1993 kunnen een rol gespeeld hebben: de encycliek vormt in veel opzichten een uitgestoken hand naar de zusterkerken van het Oosten. In hetzelfde jaar verscheen immers ook de encycliek *Orientalis Lumen*. Daarin zegt de paus:

Het is Petrus' taak om al het mogelijke te doen om de eenheid te bewaren. Hij moet dus zeker geen belemmeringen veroorzaken naar juist wegen openen en dat is op geen enkele manier in strijd met wat Christus hem heeft opgedragen: "versterk Uw broeders in het geloof"(cf. Lk. 22,31). Het was alsof de Meester hem wilde zeggen: "Bedenk dat je zwak bent en dat je altijd weer bekering nodig hebt. Je kunt anderen alleen steunen en sterken, voorzover je je bewust bent van je eigen zwakheid."

Ook de oproep van de Vijfde Wereldconferentie van Faith and Order te Santiago de Compostela in 1993 om de kwestie van het primaat van de bisschop van Rome uitdrukkelijk in studie te nemen zal daartoe hebben bijgedragen.

4. In al die dialogen werd gedacht aan *de rol van Petrus* als de eerstgeroepen apostel en mensenvisser, als woordvoerder en Christus-belijder namens alle leerlingen, als hoofdgetuige van de verrijzenis, als eerste Pinksterpredikant, als de man die de christelijke zending naar de niet-joodse wereld van Samaritanen, Grieken en Romeinen – overigens samen met Paulus en niet zonder voorafgaande heftige conflicten met Paulus - bekrachtigde en daartoe het concilie van Jeruzalem samenriep, waarvan Handelingen 15 ons verhaalt. Zo stelde men zich, met het oog op de verhoopte eenheid, *een rol als die van Petrus* voor: een samenroeper van het verhoopte en hoognodige oecumenische concilie van alle christelijke kerken, een woordvoerder van de Christenheid (*os ecclesiae*), die in voorkomende gevallen ook namens allen in Christus' naam kan spreken: tot vermaan der volkeren, tot troost bij catastrofes, tot verzoening bij conflicten, tot aanmoediging van vernieuwing, tot voorzichtigheid bij ingrijpende veranderingen, tot gesprek met de andere godsdiensten.

5. Het echte oecumenische probleem was en is daarbij niet de vraag of men het over de noodzaak van een dergelijke Petrusdienst eens zou kunnen worden in verband met de vele historische vragen bij de exegese van de Petrusteksten van het Nieuwe Testament en de ontwikkelingen van ambt en leergezag in de vroege kerk, maar de dubbele claim van Rome's bisschoppen door de eeuwen heen

⁵ ARCIC(1982, *Authority* I, 19-23; II,12;1990, *Church as Communion*, 45, 57; 1993, *Life in Christ* 40-41).

⁶ Meth-RCC ((1986, *Towards a Statement on the Church*, 39-75; 1995, *The Word of Life*, 132).

⁷ LWF-RCC(1972, *Malta Report*, 66; 1980, *Facing Unity* 52, 100-103; 1981, *Ministry in the Church*, 67-73; 1993 *Church and Justification*, 106, 216-219).

⁸ WARC-RCC(1977, *Presence of Christ in Church and World*, 41, 107; 1990, *Towards a Common Understanding of the Church* 48-51; 143-144).

- a) dat zij als de rechtmatige en enige opvolgers van Petrus op diens zetel te Rome rechtstreeks delen in de aan Petrus gegeven belofte en het aan Petrus gegeven mandaat om de universele kerk te hoeden en te vrijwaren voor dwaling en bederf en
- b) dat niet alleen de eenheid van de Una Sancta, maar ook de waarheid van het christelijk belijden, de trouw aan het evangelie, de efficaciteit van de sacramentele tekens van Gods genade en de zekerheid van het heil afhangen van de geloofsverbondenheid met en de onderwerping aan de regelgeving van de bisschop van Rome als de hoogste autoriteit in de kerk van Christus, zoals vastgelegd door de concilies van Florence, van Trente en van Vaticanum I en slechts minimaal bijgesteld door Vaticanum II.

6. Niettemin is precies in deze dialogen, allereerst door de Anglicanen, daarna ook door de Groupe des Dombes, en de Methodisten, de gedachte geopperd om het feitelijke, *historische* gegeven van de rol van de *bisschoppen van Rome* aan te grijpen als *startpunt voor de opzet van zo'n Petrusdienst als dienst aan de eenheid* en om, in goede samenspraak der kerken, aan te sturen op *hervorming van de feitelijke vormgeving daarvan in de rooms-katholieke kerk*, die mede aanleiding was tot de kerkscheidingen van het verleden en die zich als gevolg van de scheidingen eenzijdig heeft ontwikkeld.

Ook de Rooms-katholieke theologie heeft zich op dit punt niet onbetuigd gelaten en een *Reform of the Papacy* voorgesteld. Een groot aantal studies over de ontwikkeling van het Romeinse primaat en de nadelige effecten van een te grote centralisatie van het bestuur van de Rooms-katholieke kerk zag in de jaren na Vaticanum II het licht, geschreven door Rooms-katholieke auteurs, waarvan de studies van Aubert, Thils, Congar, Legrand, Küng, Pottmeyer, Tillard en Schatz de meeste hoop zullen hebben gewekt bij de dialoog-partners. Aubert en Thils hebben de nuances van Vaticanum I blootgelegd, Congar en Legrand, Rahner en Ratzinger hebben het theologische belang van de lokale kerken en van de zelfstandige rol van de bisschoppen en de bisschoppenconferenties benadrukt. Küng en Pottmeyer hebben de culturele en sociaal-politieke achtergronden van de tendens tot de vorming van een machtsmonopolie te Rome ontleed.

Jean Tillard⁹ heeft laten zien, dat de rol van de paus alleen te zien is in samenhang met de betekenis van de *bisschopszetel* en de *kerk van Rome*, een van de drie of vier Petrus-zetels van de vroege kerk en tot bijzonder aanzien gekomen (Irenaeus: *potentior principalitas*), niet vanwege een mandaat van Jezus aan Petrus en diens opvolgers, maar vanwege het dubbele martelaarsgetuigenis van Petrus en Paulus en de verering van hun graven in Rome. Velen pelgrimeerden naar die graven om zich te laven aan de bronnen van het geloof die in Rome al volgens Irenaeus trouw bewaard werden. Bovendien was de hoofdstad van het Romeinse Rijk, in ieder geval tot 476 een centrum van communicatie, waardoor de plaatselijke kerken van Oost en West, Noord en Zuid met elkaar in verbinding konden blijven. In het gezagsvacuüm dat na die tijd ontstond werden de bisschoppen van Rome de schatbewaarders van het klassieke erfgoed, beschermheren van de stad en sponsors van de missie naar Engeland en de Germanen. Al die hen geleidelijk aan toevallende rollen hebben ze al vroeg gestaafd met verwijzingen naar de Petrusteksten van het Nieuwe Testament, maar daarin waren ze niet de enigen: ook andere bisschoppen (b.v. Cyprianus) vergeleken hun taak met die van Petrus.

Belangrijker nog dan deze historische relativisering van de latere monopolistische en centralistische claims van Rome's bisschoppen was Tillards krachtige verwijzing naar de geheel nieuwe situatie waarin de bisschoppen van Rome na Vaticanum II zijn komen te verkeren, met name door het verlangen naar eenheid (*votum unitatis*) van minstens een deel van de andere kerken, waarbij deze een eenheidsbevorderende Petrusdienst van de bisschop van Rome, die ze

⁹ J. Tillard, *l'Évêque de Rome*, Cerf, Paris 1982

eeuwenlang als duivelswerk hadden afgewezen, nu in het licht van nieuwe mondiale omstandigheden wel degelijk zien zitten. Klaus Schatz, tenslotte, in zijn trilogie over Vaticanum I, bracht in de 90-er jaren veel specialistisch-historische achtergrondstudies en studies van de Acta van Vaticanum I samen in een historische synthese, die kennelijk plotseling ook in Rome de schellen van de ogen deed vallen. Waar Küng, Tillard en vele anderen nog werden gekapitteld vanwege hun kritische herlezing van de na-Tridentijnse en 19^e eeuwse ultramontaanse ontwikkelingen, werd Schatz de graag geziene gast en vraagbaak in dienst van mogelijke oecumenische hervormingen van het primaat, zoals die in de dialogen werden gesuggereerd.

De oproep van Johannes Paulus II in 'Ut unum sint' (1985)

7. In zijn encycliek van 1995 *Ut unum sint* heeft de Rooms-katholieke kerk bij monde van de bisschop van Rome zelf de roep om hervorming van diens taak als opvolger van Petrus" gehonoreerd. Hij herinnert meteen al aan het begin aan de *bekering* van Petrus, zoals beschreven in Lc. 22,32 (§ 4). Ik citeer:

"Vurig moet de bisschop van Rome het gebed van Christus nabidden om bekering, een bekering die voor 'Petrus' absoluut noodzakelijk is om zijn broeders te kunnen dienen. Ernstig vraag ik dat de gelovigen van de rooms-katholieke kerk en alle christenen zich met dat gebed verenigen. Mogen zij allen met mij om die bekering bidden!" (Vgl § 82, *dialog van bekering*; § 88: *vraag om vergeving*).

Hij voegt er meteen aan toe, dat "de vaste en eeuwige rots waarop de kerk gegrondvest is, Jezus Christus is, haar Heer." Daarmee is, *theologisch gesproken, in beginsel al veel kou uit de lucht*. Alle verzet tegen Rome, voorzover het in geloof gerechtvaardigd was, had ermee te maken, dat Rome's bisschoppen de plaats van Christus leken in te nemen, de rotsfunctie voor zich claimden. Duidelijk wordt bevestigd, dat het niet gaat om macht, maar om dienst (§88) en wel, *de dienst der barmhartigheid* (§ 92):

"Als erfgenaam van Petrus' zending oefent de bisschop van Rome in de kerk, die door het bloed van de prinsen der apostelen (*Petrus en Paulus*) bevrucht is, een ambt uit, dat zijn oorsprong vindt in de veelvoudige vormen van Gods barmhartigheid. Deze barmhartigheid brengt de harten tot bekering en, juist daar waar de volgeling de bittere smaak proeft van zijn zwakheid en armzaligheid, geeft zij de kracht van de genade. Het gezag, dat dit ambt eigen is, staat geheel in dienst van Gods barmhartig plan, en moet altijd in dit perspectief worden gezien."

En in § 93:

"Zich verenigend met Petrus' drievoudige belijdenis van zijn liefde, die correspondeert met zijn drievoudige verloochening, weet zijn opvolger dat hij een teken van barmhartigheid moet zijn. Hij is bedienaar van een ambt van barmhartigheid, voortkomend uit een daad van barmhartigheid van Christus".

Die dienst moet *collegiaal* worden uitgeoefend, samen met de bisschoppen van de Rooms-katholieke kerk (§ 95), maar ook *in samenspraak met de andere kerken*:

"Zou de reële, al is het dan onvolmaakte, *communio* die er onder ons is, de kerkelijke leiders en hun theologen er niet toe kunnen aanzetten om over dit onderwerp *samen met*

mij een broederlijke en geduldige dialoog aan te gaan, waarin we naar elkaar zouden kunnen luisteren zonder te vervallen in onvruchtbare twistgesprekken, maar enkel voor ogen houdend wat Christus met zijn kerk wil... een geduldige en broederlijke dialoog over de manier waarop de paus zijn taak, zoals de Rooms-katholieke traditie die verstaat, zo vorm zou kunnen geven, dat allen zijn dienst als een liefdesdienst zouden kunnen herkennen en als dienstbaar aan de bevordering van de eenheid van de kerken." (§ 96)

De expliciete, en niet door allen toegejuichte boodschap van dit aanbod van een dialoog over de Petrusdienst, dat als een oprecht gebaar van bekering en verzoening gezien mag worden en als de erkenning van het recht van de andere kerken om over de vormgeving van de Petrusdienst mee te spreken, is natuurlijk, dat aan de Petrus-rol van de bisschop van Rome niet getornd mag worden. De encycliek en de uitnodiging tot dialoog gaan bovendien uit van de bisschop van Rome, die daarmee precies deze Petrusfunctie als *centrum unitatis* en als *centraal meldpunt van de oecumenische beweging* poneert of op zijn minst proleptisch vervult, nog vóór het gesprek begonnen is. Ondanks het aanbod van een waarlijk *broederlijke* dialoog, *samen met* de bisschop van Rome, kan dus van een werkelijk gelijkwaardige dialoog (*par cum pari*), zoals Vaticanum II (UR 9) daarom heeft gevraagd dan eigenlijk al geen sprake zijn. Het zou in elk geval op zijn minst attenter en ook effectiever zijn geweest, als de encycliek de uitnodiging tot dialoog over de vorm van het primaatschap in de kerk had geformuleerd als antwoord op de vele oproepen daartoe, die al veel eerder waren uitgegaan van diverse bilaterale dialogen en van Faith and Order, b.v. op de Vijfde Wereldconferentie van Faith and Order te Santiago de Compostela in 1993 of als hij de oud-kerkelijke afspraken over het patriarchale bestuur van de universele kerk en het primaatschap van Rome daarbinnen, zoals in Nicea en Chalcedon vastgelegd, als uitgangspunt had voorgesteld.¹⁰ Dit strategische 'schoonheidsfoutje' verhinderde niet, dat veel kerkleiders positief op de uitnodiging hebben gereageerd.

Reacties op 'Ut unum sint'

8. De uitnodiging werd vrijwel meteen aanvaard door diverse kerkleiders, al stelden sommigen, zoals de Church of Scotland, ook van hun kant bepaalde voorwaarden vooraf: aan de presbyteriaanse kerkorde en aan de rol van de plaatselijke kerken zou niet getornd mogen worden. Reeds het jaar daarop (1996), organiseerde de Congregatie voor de Geloofsleer een symposium over de betekenis van het wezen van de Petrusdienst, waaraan ook orthodoxe en anglicaanse theologen deelnamen. Men verkende er vooral de eigen Rooms-katholieke 'speelruimte', zij het strikt binnen de uitspraken van Vaticanum I en II (*Il primato del Successore di Pietro* (1997)).

Datzelfde, maar met een meer kritische blik deden tal van Rooms-katholieke theologen en kerkleiders, onder wie met name ook de emeritus aartsbisschop van San Francisco, John R. Quinn.¹¹ Quinn bepleitte radicale veranderingen in het centrale bestuur van de kerk.¹² Op 6 december 2003 werd hij ontvangen door Johannes Paulus II, aan wie hij,

¹⁰ Het is immers ook door de bisschoppen van Rome altijd erkend, dat er meerdere "Petrus-steden" zijn: Jerusalem, Antiochië, Alexandrië. Toen Chalcedon in canon 28 Constantinopel na Rome op de tweede plaats zetten in de rij van de patriarchale zetels, protesteerde Leo I met het argument, dat daarmee de andere Petrussteden werden gedegradeerd!

¹¹ J. Quinn, *The Reform of the Papacy. The Costly Call to Christian Unity*, Herder and Herder/Crossroad, New York 1999

¹² Quinn bepleitte "major structural reform of the Curia" to be supervised by a three-member presidency and voted on by the presidents of episcopal conferences before being sent to the pope; *regular papal consultation of*

evenals aan Ratzinger, zijn boek presenteerde. Hij kreeg bijval van Franz kardinaal König, voormalig aartsbisschop van Wenen. Ook anderen, Rooms-katholieke, Lutherse en Orthodoxe theologen deden een flinke duit in het zakje.¹³

9. In 1997 werd op de Universiteit van de Dominicanen te Rome, het Angelicum, een symposium gehouden over *The Petrine Ministry*, georganiseerd door het Centro pro Unione te Rome met medewerking van de Pauselijke Raad voor de Eenheid der Christenen.¹⁴ Op dit symposium spraken een 15-tal vertegenwoordigers van de diverse kerkelijke tradities waarmee de RKK bilaterale dialogen onderhoudt, ingeleid door een historische beschouwing over de geschiedenis en de ontwikkeling van het primaat van Rome's bisschoppen in het eerste en het tweede millennium door de historicus Klaus Schatz S. J. Er werd op dit symposium vrijuit gesproken, maar er bleken ook veel twistpunten en pijnpunten, met name aan Orthodoxe zijde en bij de tradities van Calvin en die van het Baptisme.

De kritische stemmen betroffen de feitelijke Romeinse vormgeving van de Petrusdienst tot dusver, met name de juridische gestalte vanaf het *Dictatus Papae* (1075) tot en met zijn climax op Vaticanum I (1870) en de romantische verheerlijking van de pauselijke soevereiniteit zoals in het werk *Du Pape* van Joseph de Maistre en *Il Trionfo della Santa Sede* van Mauro Capellari. Beide ontwikkelingen hebben geleid tot onderdrukking van de zelfstandigheid van de deelkerken en zo ook schisma's veroorzaakt in plaats van ze te voorkomen (Lossky). Anderzijds werd dringend uitgezien naar *meer leiding van het oecumenisch gesprek en de gezamenlijke zending der kerken*, vooral met het oog op de vele actuele vragen bij het christelijke erfgoed. De

the bishops, individually and in national conferences, before decisions about doctrine, liturgy, and discipline; a permanent and "deliberative" and not just consultative voice for the world Synod of Bishops; regular ecumenical councils, with a council at the start of the third millennium; changes in how bishops are chosen, to give the local church--priests, religious, and laity--a voice". Het gaat erom het principe van *subsidiariteit* in de kerk te erkennen, eigenlijk een andere term voor de *autokefalie* van de deelkerken. Kwesties als de wijding van vrouwen, geboorteregeling en het celibaat van de priesters zouden niet zonder consultatie van de bisschoppendoor Rome als voor discussie gesloten mogen worden verklaard. Anderen gingen nog verder. Zo stelde kardinaal König op 27 maart 1999 in *The Tablet*, dat de Romeinse Curie "working in conjunction with the Pope," had "appropriated the tasks of the episcopal college." Hij pleitte voor meer bevoegdheden van de plaatselijke kerken en hun bisschoppenconferenties, een andere regeling van de bisschopskeuze en een grotere rol van de bisschoppensynode in het bestuur van de universele kerk. Het zou de kerk veel meer krediet geven bij het grote publiek en bij de andere kerken, zo meende König. Thomas J. Reese, S.J., tot voor kort uitgever van het Jezuïetentijdschrift *America*, pleitte voor een algemeen concilie om de 25 jaar met volledige deelname van vertegenwoordigers van alle christelijkekerken. Elke generatie van bisschop zou aldus kunnen wennen aan conciliaire structuren en conciliaire ervaring kunnen opdoen. De Waldenser theoloog en oecumenicus *Paolo Ricca* prees Johannes Paulus II voor zijn initiatief, omdat het primaat zoals het nu voor de RKK functioneert bij de andere kerken kansloos is. De paus zelf is echter, bij de huidige stand van zaken in de catholica, de enige die zijn ambt kan hervormen en JP II is daarv tot zijn vreugde mee beginnen, aldus Ricca. : *Irenikon*, 97/1, 31.

¹³ P. Hünemann (red.), *Papstamt und Ökumene. Zum Petrusdienst an der Einheit aller Getauften* (1997); G. MacEoin, *The Papacy and the People of God*, New York: Orbis, 1998; M. Buckley, *Papal Primacy and the Episcopate: Towards a Relational Understanding* (Ut unum sint: Studies on Papal Primacy), New York: Crossroad, 1998; H.-J. Pottmeyer, *Towards a Papacy in Communion: Perspectives from Vatican Councils I & II* in: Ut unum sint: Studies on Papal Primacy (New York: Crossroad, 1998); A. Acerbi, *Il ministero del Papa in prospettiva ecumenica* (1999); [1] P. Thion (éd.), *Changer la papauté?* (2000); W. Henn, *The Honor of my Brothers: A Short History of the Relation between the Pope and the Bishops* (in: Ut unum sint: Studies on Papal Primacy, New York: Crossroad, 2000; R. Pesch, *Die biblischen Grundlagen des Primats* (2001); H. Schütte (Hrsg.), *Im Dienst der einen Kirche. Ökumenische Überlegungen zur Reform des Papstamts* (2001); C. Braaten and R. Jenson (eds.), *Church Unity and the Papal Office: An Ecumenical Dialogue on John Paul II's Encyclical Ut unum sint*, Grand Rapids, Eerdmans, 2001; Olivier Clément, *You Are Peter: An Orthodox Theologian's Reflection on the Exercise of Papal Primacy*, New York: New City Press 2003; Archbishop Vsevolod of the Ukrainian Orthodox Church wrote *We Are All Brothers*.

¹⁴ James Puglisi (ed.), *Petrine Ministry and the Unity of the Church* (Collegeville: Liturgical Press, 1999).

methodistische theoloog Geoffrey Wainwright¹⁵ stelde voor om in het licht van die opgaven, nu reeds de bisschop van Rome te vragen om samen met de andere kerken een herderlijk schrijven over het geloof in deze tijd te schrijven, uiteraard na uitvoerig overleg met die kerken (zoals dat natuurlijk met *Ut unum sint* had kunnen gebeuren). Voorts werd gevraagd om een centraal meldpunt van de oecumenische vooruitgang en de receptie van de vele dialogen. De bisschop van Rome zou *de leiding dienen te nemen van dit receptieproces* en er regelmatig over moeten berichten. Zo'n meldpunt is niet het middelpunt, waarnaar allen zouden moeten terugkeren, maar een punt verderop, waarnaar allen zich op weg begeven. Lange tijd is de erkenning van de Petrusdienst van de bisschop van Rome gezien als een soort terugkeer of onderwerping aan diens jurisdictiegezag. Maar het gaat om het herstel van de *communio*, tussen alle kerken, die ook *de communio met de voorzitter van de liefdebond impliceert*. Nu deze voorzitter, wiens dienst aan de eenheid in feite is gehalveerd, aanbiedt om ook weer voor de andere kerken en hun eenheid te gaan werken, zou het van weinig moed en weinig vertrouwen getuigen, dit aanbod zonder meer van de hand te wijzen. Aldus met name de Lutherse, de Anglicaanse en de Methodistische sprekers op dit symposium.

10. Om tot een werkelijke *Petrusdienst voor de Una Sancta* te komen, dienen echter, volgens de genoemde theologen en vertegenwoordigers van de andere tradities, alsook volgens de oecumenische dialogen, wel een aantal voorwaarden te worden vervuld:

- 1) de erkenning van de blijvende en zelfstandige rol van de Christian World Communions (Teilkirchen, Rahner-Fries 1983) naar het model van de patriarchaten in de oude kerk;
- 2) het herstel van de volledige *communio* tussen deze deelkerken: *eenheid als communion of communions* (Tillard);
- 3) het opgeven van de juridische centralisatie van de kerkleiding te Rome, die in het tweede millennium, vanaf de Gregoriaanse hervorming, de concilies van Florence en Vaticanum I, daarin ternauwernood weersproken door Vaticanum II, zijn beslag heeft gekregen.

Zolang deze voorwaarden niet zijn vervuld, zo stellen de andere kerktradities, is de huidige Petrusdienst van de bisschop van Rome eigenlijk slechts *een torso*. Alleen via het herstel van de kerkelijke gemeenschap tussen Oost en West, tussen de kerken van Rome en Reformatie, tussen de kerken die menen te staan in de apostolische traditie en zij die als "onafhankelijke kerken" zich (nog) niet met de oudere kerken willen verstaan, kan het ambt van de bisschop van Rome weer een echte Petrusdienst *worden*. Zolang dat niet het geval is, is de bisschop van Rome weliswaar patriarch van de Westers-Latijnse kerk, maar niet degene die de verhoopte oecumenische Petrusdienst kan vervullen.

11. Zoals gezegd en zoals te verwachten was op grond van de dialogen tot dusver waren de Anglicaanse, de Methodistische en de Lutherse theologen die hier spraken het meest geporteerd voor een mogelijke Petrusdienst van Rome's bisschoppen. Anglicanen en

¹⁵ Cf. G. Wainwright, 'A Primatial Ministry of Unity in a Synodical and Conciliar Context, *One in Christ* 2004, 3-25 (19-20): "My respectful suggestion is that the Pope should invite those Christian communities which he regards as being in real, if imperfect communion with the Roman Catholic Church to appoint representatives to cooperate with him and his appointees in formulating a statement expressive of the Gospel to be preached to the world today. Thus the theme of the 'fraternal dialogue' which John Paul II envisaged would shift from the *theory* of the pastoral and doctrinal office to the *substance* of what is believed and preached. And the very *exercise* of elaborating a statement of faith might – by the process of its launching, its execution, its resultant form, its publication and its reception – illuminate the question of a 'ministry that presides in truth and love. *Solvitur ambulando*."

Methodisten hebben in twee belangrijke documenten (*The gift of authority* 1998 en *Speaking the Truth in Love*, 2001) hun visie en daarmee hun antwoord op de uitnodiging van *Ut unum sint* neergelegd.¹⁶ De Lutheranen in de USA deden dat o.a. in *The Church as Koinonia of Salvation: Its Structures and Ministries* (2003). Ook andere kerken reageerden officieel. De Faith and Order Commission heeft in 1998 de uitnodiging van *Ut unum sint* § 96 positief aanvaard om een studie van de kwestie van het primaat te entameren, al wil men de vragen daaromtrent iets radicaler formuleren dan in de encycliek: "...whether there is need, or is not, for a universal primacy in the organizational dimension of the life of the church of God on earth" (*The Ecumenical Review* 50 (1998) 251). Die vraag wordt meegenomen in de studie over *The Nature and Calling of the Church*, waaraan op de komende Assemblee van de Wereldraad in Porto Alegre een hele sectie zal worden gewijd. Ook de andere dialogopartners hebben zich niet onbetuigd gelaten en heel wat theologen hebben zich in het debat gemengd, zoals ze dat ook voordien al krachtig hadden gedaan. De verschillende reacties werden in 2002 samengevat in een rapport van de Pauselijke Raad voor de Eenheid, opgesteld door het Johan Adam Möhler Instituut te Paderborn, getiteld *Petrine Ministry: A Working Draft*. Verschillende kerken en oecumenische groepen reageerden weer op dit document, o.a. de Faith and Order Commissie van de Nationale Raad van Kerken in de Verenigde Staten. In 2004 vond in de Benedictijner abdij van Farfa bij Napels een vervolgsamenspraak plaats over de reacties tot dusverre op de oproep van de paus.

12. Uit de discussies tot dusver - die gebruik maken van de resultaten van enkele decennia exegetisch en historisch onderzoek naar de interpretatie van de Petrusteksten van het Nieuwe Testament in de loop der eeuwen - blijkt dat in ieder geval het begrip *primaat* verhelderd moet worden, alsook het begrip *universele rechtsbevoegdheid*. Over het *leergezag* van een oecumenische Petrusdienst van de bisschop van Rome lijkt een zekere mate van overeenstemming te groeien.

De kerken die deelnemen aan de oecumenische dialogen menen vrijwel alle, dat wat de kerk en haar leiders leren en bepalen kritisch getoetst dient te worden aan het Woord van God in de Heilige Schrift en dat daarbij de inspraak van de gelovigen in de lokale kerken wereldwijd - en niet alleen in die kerken die met Rome verbonden zijn - gewaarborgd moet zijn door synodes en concilies. De bisschop van Rome is geen orakel aan de Tiber, zoals Ignaz Von Döllinger hem ooit betitelde, maar een bisschop, die net als alle andere bisschoppen gebonden is aan het Woord van God in de Schriften en die net als alle andere kerkleiders het geloof van de lokale kerken dient te respecteren en hen via het mondiale bisschoppencollege ook dient te consulteren, zoals ook op Vaticanum I duidelijk werd vastgesteld. Onder bepaalde voorwaarden ziet men een oecumenische Petrusdienst dus wel zitten, vooral met het oog op een duidelijker gezamenlijke christelijke getuigenis in de wereld en voor het bijeenroepen van een concilie als dat nodig is bij belangrijke conflicten of nieuwe uitdagingen.

Maar geen van de andere kerken is bereid de vorm van het primaat, zoals dat via het voor de Westers-Latijnse kerk geldende kerkrecht na Trente is gegroeid en in de codex van 1917 en 1983 als pauselijk recht is gecodificeerd, te aanvaarden. Het is immers voor de

¹⁶ *The Gift of Authority* noemt het pauselijk primaat, mits omgeven door een college van kerkleiders, "a sign and safeguard of unity within a reunited Church." En spreekt uit: "As the very idea of the body of the Churches calls for the existence of a Church that is head of the Churches--which is precisely the Church of Rome, 'foremost in the universal communion of charity' [St. Ignatius of Antioch] - so too the unity of the episcopate involves the existence of a bishop who is head of the body or college of bishops, namely the Roman Pontiff." St. Ambrose of Milan in the fourth century summed it up neatly: "Where Peter is, there is the Church; where the Church is, there is no death, but eternal life."

andere kerken al moeilijk genoeg om de koppeling van een oecumenische Petrusdienst aan de bisschop van Rome, zoals de RKK daar vanouds vanuit gaat, te aanvaarden. Sommigen zouden dat wel willen accepteren, maar dan louter om historische en pragmatische redenen: - omdat het nu eenmaal zo gegroeid is of, omdat men het over andere kandidaten zeker niet eens zou worden - maar niet omdat dat uit het mandaat van Jezus aan Petrus in Mt. 16,18 zou volgen. Op dit punt vormt een lange Rooms-katholieke traditie, die op Vaticanum I plechtig dogmatisch werd bekrachtigd, een oecumenisch struikelblok.

13. Wat betreft de eerder genoemde drie voorwaarden voor de aanvaarding van een oecumenische Petrusdienst, toevertrouwd aan de bisschop van Rome, is er aan de Rooms-katholieke kant in het vervolg van de encycliek op het eerste gezicht eerder achteruitgang dan vooruitgang geboekt. Weliswaar zijn de dialogen voortgegaan en is er zelfs inzake de erkenning van de zetel van Rome als *centrum unitatis* enige vooruitgang geboekt, niet in het minst door de persoon en het werk van Johannes Paulus II en de goodwill van de Pauselijke Raad voor de Eenheid. Maar de Verklaring *Dominus Jesus* van 2000 heeft veel argwaan gewekt. Ook de telkens weer bevestigde strenge afwijzing van vormen van voorlopige en beperkte toelating tot de eucharistie, b.v. rondom de Duitse oecumenische Kirchentag van 2003 hebben bij de dialoogpartners kwaad bloed gezet. De dialogen van de Pauselijke Raad voor de Eenheid met de Pentecostals en de World Evangelical Fellowship hebben in de eigen gelederen van deze bewegingen nogal wat deining veroorzaakt en hun woordvoerders zijn in eigen kring niet onomstreden gebleken. Ook binnen de LWF en de WARC vinden we verschillende geluiden, waar het gaat om de toenadering tot Rome. Datzelfde geldt voor de Orthodoxe kerken, die in het algemeen zeer wantrouwig staan tegenover het primaat van Rome, zoals dat in de Westerse kerk is ingevuld.¹⁷ De dialoog met de Anglicanen en de Oud-katholieken is verder onder druk komen te staan door de kwesties van de wijding van vrouwen en, wat betreft de Anglicanen, ook door de vasthoudende standpunten van de Rooms-katholieke kerk inzake huwelijk en seksualiteit. De keuze van Kardinaal Ratzinger tot opvolger van Johannes Paulus II is door verschillende woordvoerders van de andere kerken met een beleefd wantrouwen en/of aarzelende woorden van hoop begroet.

Hoopgevende reacties

14. Laat ik het vandaag vooral houden bij woorden van hoop. Ik meen die te mogen ontleen aan de drie belangrijkste teksten over het gezag in de kerk die na *Ut unum sint* zijn verschenen in het kader van de dialoog van de Rooms-katholieke kerk met de Anglicanen, met de Methodisten en met de Lutheranen in de USA: *The Gift of Authority*, *Speaking the Truth in Love* en *The Church as Koinonia of Salvation*. Zoals de titels al aangeven wordt hier voor het gezag in de kerk niet het *juridische* taal veld benut, maar het taalveld van de *relaties*: gezag als *grace en charisma*, dat mensen in hun eigen waarde en waardigheid bevestigt en hun initiatieven kansen geeft, gezag als liefdevolle dienst aan de waarheid van het evangelie en gezag als gericht op het heil en het welzijn van de geloofsgemeenschap. Het gezag van de bisschop van Rome was in het eerste millennium een *therapeutische*, niet een *forensische* functie.¹⁸ Kan dat worden hersteld? Ik meen dat de genoemde drie documenten daartoe

¹⁷ Cf W. van den Bercken *Eastern Christian Studies* 54 (2002) 227-243 en W. Hryniewicz, ib. 55 (2003 1/-2) 1-27). Voor overige Orthodoxe reacties, zie: N. Weigl, 'Petrusdienst: Chance oder Hindernis. Die Aussagen der Enzyklika "Ut unum sint" im Lichte einiger Reaktionen orthodoxer Theologen', *Catholica* 2003/4, 287-308.

¹⁸ Tot aan de tijd van Leo de Grote zagen de bisschoppen van Rome hun Petrus-functie als een dienst aan, niet als rechtsbevoegdheid over de andere kerken en erkenden ze volmondig de rechten van de patriarchen van het Oosten en de betekenis van de zetels van Antiochië, Alexandrië en Jerusalem als Petrus-zetels.. De volmacht om

kostbare aanwijzingen geven. Ik moet me in deze bijdrage tot de twee eerstgenoemde ervan beperken.

15. Volgens *The gift of authority* is alle gezag in de kerk gebaseerd op Gods gave van het leven ("God is the author of life" § 7): *auctoritas* is afgeleid van *augere*: doen groeien, creëren, bevorderen), op Gods verlossing in Christus en op het werk van Gods Geest.¹⁹

Alle gezag berust vervolgens op het getuigenis van Jezus Christus, de "perfect human Amen to God" en op diens gezagvolle leren, genezen en bevrijdend handelen in de naam van de Vader, op grond waarvan hem volgens Mt. 28 alle *exousia* gegeven is op aarde en in de hemel.

Aan Christus' gehoorzaamheid aan de Vader beantwoordt ons Amen aan God, dat gestalte krijgt in doop, gezamenlijke eredienst en eucharistie, zowel in persoonlijk geloof als in de instemming met het geloof van de kerk, allereerst binnen de *plaatselijke* geloofsgemeenschap. Dit geloof wordt versterkt door de Heilige Schrift, uitgelegd in prediking, catechese en credo's; door de sacramenten; door het kerkelijk ambt, door gebed en liturgie; door het getuigenis van de heiligen (§ 13).²⁰

Alle gezag in de kerk is dus gezag op grond van *traditie*, maar de traditie is meer dan een voorraad van leerstellingen of kerkelijke bepalingen.²¹ Binnen deze Traditie (cf. Montreal: bedoeld is het proces van *paradosis of the Gospel* cf §14) speelt de Schrift een unieke en normatieve rol. (§ 19). Maar de context waarin de Schriftteksten werden geschreven moet bij de uitleg verdisconteerd worden (§ 20-21) volgens hermeneutische nuances: de bijbel is geen "papieren paus", een fundamentalistisch gebruik van de tekst wordt afgewezen. De canon van de Schriften is zelf het product van de concrete interpretatie en receptie van wat men als betrouwbare openbaring had leren kennen (§ 22). Daarom moet de Schrift ook *in de gemeenschap van de kerk* gelezen worden, want het geloof van de kerk gaat vooraf en is daarmee ook belangrijker dan het geloof van de enkeling.²²

Hoewel de kerk leeft uit de Traditie, is zij ook vrij om haar in elke tijd opnieuw adequaat te recipiëren en te re-recipiëren (§§ 24-25). Soms verdwijnen aspecten een tijdlang uit de aandacht, er is voortdurende herbronning nodig met behulp van exegeten, theologen en vrome wijzen. Maar ook vernieuwing is soms nodig en herformulering, als formuleringen van de

te binden en te ontbinden uit Mt. 16,19 en 18, 18 werd gezien als een pastorale opgave om zondaars en afvalligen op het rechte pad te houden en die deelden de bisschoppen van Rome met alle bisschoppen en met alle patriarchen. Tijdens het Photiaanse schisma (869) claimt paus Hormisdas II het hoogste primatiale gezag over de hele kerk op grond van het door Jezus aan Petrus gegeven mandaat. Gregorius VII formuleert deze claim in termen van een universele rechtsbevoegdheid en een soeverein gezag over alle lokale kerken. Innocentius III (1198-1216) stelt dat de andere patriarchen hun gezag aan de bisschop van Rome *ontlenen*, die de enige directe opvolger van Petrus is. Aldus stelde het ook de tekst van de geloofsbelijdenis voor Michael Paleologus die als basis moest dienen voor het verzoeningsconcilie van Lyon 1274, dat, zoals we weten, jammerlijk mislukte, zoals ook de herenigingspoging op het concilie van Florence in 1439, niet in het minst als gevolg van dit door Rome geclaimde exclusieve jurisdictieprimaat, mislukte..

¹⁹ "The root of all true authority is thus the activity of the triune God, who *authors* life in all its fullness (§ 7)."

²⁰ The believer is incorporated into an amen of faith older, deeper, broader, richer than the individual's amen to the Gospel(...). Each believer, by the grace of the Spirit, together with all believers of all times and places, *inherits* this faith of the church in the *communio of saints*. (§ 13).

²¹ The Gospel of Christ, crucified and risen is continually handed on and received in the Christian churches. (§ 14). The handing on and reception of apostolic Tradition is an act of communion whereby the Spirit unites the local churches of our day with those that preceded them in the one apostolic faith...The church's amen to apostolic Tradition is a fruit of the Spirit, who constantly guides the disciples into all the truth; that is into Christ who is the way, the truth and the life (cf. Jn. 16:13;14:6). (§ 16). ...living the faith once for all entrusted to the saints (cf. Jude 3). (§17).through its *corporate memory*... . The witness of proclamation, sacraments and life in communion is at one and the same time the *content* of Tradition and its result... (§18).

²² The faith of the community precedes the faith of the individual (§ 23).

Traditie in een nieuwe context misleidend of inadequaar zijn (§ 25). Voor de katholiciteit van de kerk moeten de diachrone en de synchrone dimensies van het traditieproces beide bewaakt worden, onder erkenning van een *grote diversiteit* van expressievormen en van het onderscheidingsvermogen (*discernment*) van de geloofsgemeenschap als geheel (§§ 27-28: bishops, clergy and lay-people) op grond van de *sensus fidei* en de *sensus fidelium* (§ 29). Maar er is ook een taak van *episcopo* (oversight), the *ministry of memory* (§ 30).

Gezag in de kerk is allereerst *authority for mission* (§ 32) (= Luk 9,1;10,1; Mt 28,18-20); 1 Cor. 1,17;2,4-5). Primaire adressanten zijn "those outside".²³ Het gaat daarbij om *eenstemmige* verkondiging "opdat de wereld gelove in Jezus' missie van Godswege" (Joh. 17,23).²⁴

Zowel binnen elke lokale kerk als ook in de gemeenschap van lokale kerken moet gezag *synodaal* worden uitgeoefend (§ 34 en 37), volgens de gezindheid van Jezus Christus (§ 35) en met het oog op *koinonia* (§ 36), hetgeen kan in allerlei vormen (§ 37). Hoewel de bisschop met gezag (binding authority § 36; jurisdiction of bishops § 36) optreedt, doet hij dit allereerst vanuit zijn positie als voorzitter van de eucharistie, de eigenlijke *syn-odos* van de kerk, en altijd ten dienste van de communion of churches.²⁵ Daarbij treden de bisschoppen ook als college op,²⁶ waarbij de bisschoppen van de gelovigen en de kerken via de bisschoppen ook van elkaar kunnen leren.²⁷

Ofschoon Anglicanen en Katholieken het magisterium (=leergezag) van bisschoppen erkennen om op een synodale manier "to determine what is to be taught as faithful to the apostolic Tradition" (§ 38), hebben ze er wel verschillende vormen voor, die in elke traditie ook historisch hebben gewisseld, naar gelang de omstandigheden van tijd en plaats. De eigen bevoegdheden van de bisschoppen tegenover overheid, clerus en leken zijn echter cruciaal in beide gemeenschappen (§ 39): alleen bisschoppen roepen synoden samen en de geldigheid van besluiten hangt af van hun instemming. De Anglicana werkt vooral via parlementaire procedures, houses of bishops en provinciale of algemene synoden. De Romana hecht aan diocesane en provinciale synoden, algemene concilies en sinds Vaticanum II de Bisschoppen-synode. Regionale bisschoppenconferenties bezoeken regelmatig de bisschop van Rome (*ad limina*) en omgekeerd (pausreizen als nieuw instituut sinds Vaticanum II).²⁸

De kerk leeft in vertrouwen op de belofte van Christus, dat zij zal volharden en behouden blijven in de waarheid (Mt.16,18; Joh. 16,13): *indefectibilitas ecclesiae*. Het leergezag van de bisschoppen - hun *ministry of memory* - dient deze trouw aan de apostolische Traditie onder de leiding van de Heilige Geest.²⁹ En soms niet alleen *surely* maar

²³ Authority is exercised within the church for the sake of those outside it, that the Gospel may be proclaimed "in power and in the Holy Spirit and with full conviction" (1 Thess. 1,5). (§ 32)

²⁴ The challenge and responsibility for those with authority within the church is so to exercise their ministry that they promote the unity of the whole church in faith and life in a way that enriches rather than diminishes the legitimate diversity of local churches. (§ 32).

²⁵ The ministry of the bishop is crucial, for this ministry serves communion within and among local churches (§ 37).

²⁶ Bishops are, both personally and collegially, at the service of communion and are concerned for synodality in all its expressions. (§ 38)

²⁷ Consulting the faithful is an aspect of episcopal oversight. Each bishop is both a voice for the local church and one through whom the local church learns from other churches. (§ 38).

²⁸ All these synodal institutions provide the possibility of a growing awareness by both local bishops and the bishop of Rome of ways of working together in a stronger communion. Complementing this *collegial synodality*, a growth in *synodality at the local level* is promoting the *active participation of laypersons* in the life and mission of the local church. (§ 40).

²⁹ They are to discern and give teaching which may be trusted because it expresses the truth of God surely (§ 42).

ook *infallibly*.³⁰ Maar de bron van dit gezagvol en eventueel onfeilbaar leren is Jezus Christus zelf en de geloofsgemeenschap als geheel toetst het magisteriële oordeel aan Schrift en Traditie: want het leergezag staat niet boven het Woord van God, maar dient het (§ 44 = Dei Verbum 10 Vaticanum II).

De synodaliteit van de kerk heeft in de loop van de tijd conciliaire, collegiale en per regio primatiale vormen van gezag leren kennen: vgl. het primaat van patriarchen, metropolieten en aartsbisschoppen, in Oost en West, bij Anglicanen en Rooms-katholieken. Maar er is ook een universeel primaat nodig:

The exigencies of church life call for a specific exercise of episcopate at the service of the whole church. In the pattern found in the New Testament, one of the Twelve is chosen by Jesus to strengthen the others so that they will remain faithful to their mission and in harmony with each other". (cf ARCIC I Authority II, § 2-5 cf. Peter in the New Testament)....

Historically, the bishop of Rome has exercised such a ministry either for the benefit of the whole church, as when Leo contributed to the Council of Chalcedon, or for the benefit of a local church, as when Gregory the Great supported Augustine of Canterbury's mission and ordering of the English church. This gift has been welcomed and the ministry of these bishops of Rome continues to be celebrated liturgically by Anglicans as well as Roman Catholics...

Binnen deze "Petrusdienst" is er ook sprake van een speciaal leergezag, zij het binnen het college van bisschoppen en met geen groter gezag dan van het algemeen concilie, om in bepaalde gevallen definitieve uitspraken te doen over het geloof van de kerk als geheel, maar nooit tegen het bisschoppencollege in of buiten het bisschoppencollege om, alsook in trouw aan Schrift en traditie en aan het authentieke geloof van de kerk (§ 47).

It is this faith which the bishop of Rome in certain circumstances has a duty to discern and make explicit. This form of authoritative teaching has no stronger guarantee from the Spirit than have the solemn definitions of ecumenical councils. The reception of the primacy of the bishop of Rome entails the recognition of this specific ministry of the universal primate. *We believe that this is a gift to be received by all the churches.* (47).

Hier wordt verwezen naar de encycliek *Ut unum sint* van Johannes Paulus II, die toegeeft dat deze Petrusdienst een schat in broze vaten is en dat de bekleder van dit ambt niet verheven is boven menselijke zwakheid en dat hij bekering nodig heeft, zoals ook Petrus zelf dat nodig had en dat er soms hervormingen nodig zijn.

Al deze vormen van *episcopate* en van leergezag mogen de vrijheid van geweten in de kerk niet in gevaar brengen. Omgekeerd vraagt het kerkklidmaatschap om een zekere discipline om rekening te houden met het welzijn van alle kerkleden. (§ 49)

Er zijn zeker nog onopgeloste problemen:

- hoe komen Anglicanen tot algemeen geldige, bindende geloofsbeslissingen?
- hoe gaan zij om met het feit, dat sommige beslissingen (ordination of women AH) niet de instemming hebben van alle zusterkerken?

³⁰ In some situations there will be an urgent need to test new formulations of faith. In specific circumstances, those with the ministry of oversight (*episcopate*), assisted by the Holy Spirit, may together come to a judgement, which, being faithful to Scripture and consistent with apostolic Tradition, is *preserved from error*. By such a judgement, which is a renewed expression of God's one yes in Jesus Christ, the church is *maintained in the truth* so that it may continue to offer its amen to the glory of God. This is what is meant when it is affirmed that the church may teach *infallibly*. *Such infallible teaching is at the service of the church's indefectibility.* (italics mine).

- Hebben rooms-katholieken wel op alle niveaus ernst gemaakt met de wensen van Vaticanum II inzake collegialiteit van de bisschoppen en de participatie van leken in de kerkelijke synodale gremia?
- Hebben de lokale kerken voldoende inspraak in het centrale beleid?
- Is er voldoende ruimte voor theologische diversiteit en wordt de mening van diverse theologen ook gehoord bij leerambtelijke beslissingen?
- Moet de Romeinse curie niet een ander beleid aanleren, dat meer rekening houdt met het episcopale gezag op lokaal en regionaal niveau?
- Wat wil de RKK leren van de uitkomsten van het oecumenische gesprek inzake de mogelijke primatale taken van de bisschop van Rome?

In elk geval zouden bisschoppen van beide kerken alvast meer kunnen gaan samenwerken: gezamenlijk beraad, gezamenlijke bezoeken *ad limina*, gezamenlijke herderlijke brieven en publieke stellingnamen. Een zekere aanvaarding van het primaat van de bisschop van Rome, ook al vóór het herstel van de volledige *communio*, wordt aanbevolen (§60- 62).

We mogen concluderen, dat op het terrein van ecclesiologie en kerkstructuren, dit de meest vergaande voorstellen zijn uit het oecumenisch gesprek. Van de kant van Rome is begonnen met theologisch beraad over de historisch gegroeide gestalten van het primaat, met name zijn juridische 'verpakking' vanaf de 11e eeuw, die weer door een meer pastorale gestalte in dienst van alle kerken zou moeten worden vervangen. Wat de Anglicanen betreft ligt de bal dus nu bij Rome.³¹

15. Volgens het Brighton Report van de Rooms-katholiek- Methodistische dialoog, *Speaking the truth in Love* (2001) zien ook de Methodisten onder bepaalde voorwaarden plaats voor een Petrusdienst van de bisschop van Rome ten dienste van de hele Christenheid, zoals ze dat reeds in 1986 in het Nairobi Rapport voorzichtig formuleerden. Op zijn minst erkennen ze de legitimiteit van de rooms-katholieke kerkvorm, waarbij de bisschop van Rome als hoofd van het bisschoppencollege een door de Geest van God geleide dienst vervult in het bewaren van het apostolisch geloof en de eenheid van de kerk. Vooral door zijn oecumenische formuleringen van de gezagsopvattingen van beide kerktradities, de gezamenlijke grondintenties en de niet polemische beschrijving van de onderlinge verschillen in vormgeving. is het rapport van groot belang. Ik noem enkele belangrijke grondgedachten aan de hand van de voornaamste paragrafen.

Methodisten en Rooms-katholieken zijn het eens over de noodzaak van een kerkelijk leergezag, dat uit kracht van de Heilige Geest en leidinggevend in liefde toeziet op de trouw aan het Woord Gods in de Schriften³². Daarbij moet er ruimte zijn voor vele vormen van

³¹ J. Yarnold vat de intenties van de tekst als volgt samen: “*The gift of authority* links its exposition with 2 Cor 1.19-20, seeing the authority of the Church as God's `Yes' to humanity, and obedience as the `Amen' spoken by human beings to God's Yes. The document sees the purpose of authority in the Church as the fostering of *koinonia*, fellowship or communion, the relationship between people who have something in common. This exists not only among human beings who are united in faith in Christ, but between humanity and God through `deification'. The text explains that the Amen is spoken not only by each believer, but by the whole company of believers which *receives* Scripture according to the *sensus fidelium*. This process of re-reception involves, not the simple repetition of earlier statements, but their *reformulation for the needs of every age* and circumstance, and in terms which will be significant to every cultural situation. The ministers God gives to his Church are marked by fragility; we possess the `treasure' of ministry in earthen vessels (n.48; 2 Cor. 4.1-7). Secondly, `the exercise of authority must always respect conscience', which is nevertheless balanced by the discipline required by membership of the Body of Christ (n.49).

³² § 19:.” In the history of the Church it became urgent to decide between divergent traditions and conflicting interpretations of the Gospel. A ministry serving such decision-making was present in apostolic times (cf. Acts

ambtelijk leergezag in de plaatselijke kerken.³³ De receptie van zijn leeruitspraken door de plaatselijke geloofsgemeenschappen daarbij van groot belang³⁴. Beide kerktradities zijn hechten er grote waarde aan bij hun leerambtelijke uitspraken zoveel mogelijk synodaal en conciliair te werk te gaan, waarbij ook de leken volop dienen mee te spreken.³⁵ Dit leergezag is door de kracht van de Heilige Geest betrouwbaar (unfailing, reliable)³⁶, zij het niet gegarandeerd “infallible”, in de zin, dat herformuleringen uitgesloten zouden zijn, die door

15) and given a particular shape in the early centuries, when at the local level pastoral care was entrusted to a college of presbyters under the presidency of a bishop, with the bishops themselves forming a college at the universal level, in which the Roman See presided "in charity" (en agapé). Bishops in the Catholic Church continue to fulfil this ministry as they preside over a particular church (diocese), which they administer, and lead in faith, worship, and witness. When gathered together in council, and when in their local churches they are seen to teach the same doctrines, they exercise a magisterial responsibility on behalf of the universal Church. In their own historical circumstances, John Wesley and the Methodists were aware of a similar responsibility when they developed a pattern whereby the supervision of teaching is exercised by the Conference and by the superintendent ministers acting in its name.” Vgl §§ 37-39, 51 en 75. Grote nadruk wordt gelegd in de tekst op de continuïteit in het apostolisch geloof.

³³ § 20: “The truth of the Gospel and the doctrines that express it cannot be faithfully preserved without the assistance of the Spirit. Catholics and Methodists have been eager to invoke the Spirit and they trust in his unfailing grace. In the Catholic Church this concern for truth and fidelity has found a focus in a "charism of unfailing truth and faith" that is given to the bishops for the sake of the universal Church. This gift takes various forms, as when the ordinary teaching of all bishops is seen to be unanimous, or when, as occasionally though rarely happens, a doctrine is proclaimed "infallibly" by a council or by the Bishop of Rome in the conditions that were determined by the First Vatican Council for definitions ex cathedra. By virtue of this "charism of unfailing truth and faith" the Gospel is proclaimed indefectibly in spite of the sins and shortcomings of the Church's members and leaders. A living witness to this faith has been given over the centuries by saints and scholars as well as ordinary believers, some of whom are honored as 'doctors of the Church'.”

³⁴ § 24. “An essential moment in the process of Tradition is the reception of doctrine by the people of God. As this Joint Commission has said, "one criterion by which new developments in Christian teaching or living may be judged consonant with the Gospel is their long-term reception by the wider Church."12 In Catholic teaching, the agreement of the faithful is not a condition of truth, but the Church's assent cannot fail to be given,13 not only to the Gospel daily preached and explained, but also to doctrinal definitions destined to ensure its integrity. There develops a mutual trust and a common recognition that the Holy Spirit is at work at all levels of the community.”

³⁵ §79 “Methodists understand that teaching authority is a gift to the whole Church, and suggest that excluding presbyters and lay people from the place of final decision-making denies them the exercise of that gift, thereby weakening the Church's ability to discern the faithful interpretation of God's Word for a particular time and place. By having representatives of the whole Church present in the decision-making body they can hope to hear the variety of perspectives and understandings needed to ensure the catholicity of the Church. Lay people do actively participate and contribute in different ways in many areas of the structures of the Roman Catholic Church, for example in pastoral councils, diocesan synods, and meetings of the Synod of Bishops in Rome. However, Methodists ask Catholics why lay people could not be more formally involved in decision-making bodies, even when authoritative discernment and teaching is concerned, sharing responsibility in some way with the bishops who nevertheless retain their special ministry of authoritative teaching.” Vgl §§ 119-120. Op dit punt wordt verdere studie noodzakelijk geacht: waarom spleen leken zo'n geringe rol in het leergezag van de kerke en in haar synodale structuren?

³⁶ § 38: “ In its 1978 statement on Authority, the then English Roman Catholic/Methodist Committee affirmed that Methodists and Catholics "agree that Jesus promised to the Church his presence and protection until the end of the age; to it he promised the Spirit of truth always; against it the powers of hell will never prevail."34 Catholics and Methodists teach that absolute authority belongs properly only to God who has revealed himself supremely in the Word incarnate, Jesus Christ. We affirm together that this revelation is communicated to us by witnesses who, by God's call and gift, share in the divine authority. Their witness is found above all in the apostolic preaching, Scripture and various organs of the continuing Church.”

omstandigheden wel degelijk nodig zouden kunnen blijken.³⁷ Ook is men het erover eens dat het geloof van de enkeling (“I believe”) ingebed dient te zijn en te blijven in het geloof van de kerk als geheel (“We believe”).³⁸ En dat er vormen van episcopè nodig zijn, die zowel door collegiale structuren (Conferences) als door persoonlijke ambtelijke bedieningen (bishops)- doch nooit als privé-personen, altijd ingebed in collegiale structuren - kunnen

³⁷ § 21: “ In their own concern for the truth of the Gospel, Methodists have found assurance in the guidance of the Spirit that has been manifest in godly individuals like John Wesley himself, in such providential events as the Reformation, and in gatherings like the early Councils and the Methodist Conferences. As they exercise their teaching office, these Conferences formulate doctrinal statements as needed, but do not ascribe to them guaranteed freedom from error. Methodists understand themselves to be under an obligation to accept as authoritative what can clearly be shown to be in agreement with the Scriptures. Nonetheless perfection of language is not guaranteed by the “charism of unfailing truth and faith.” In Methodist practice, Conferences hold the final authority in the interpretation of doctrine within the framework of their doctrinal standards. Methodists expect that Conference teaching firmly rooted in the normative sources of doctrine will be accepted. Refinement and reformation of teaching is part of an ongoing process through Conferences. When the teaching of a particular meeting of Conference is seen by the church to need better formulation, the next session of Conference is expected to carry out that task. *We both agree that the Church stands in need of constant renewal in its teaching as in its life.*” Vgl § 39: “Methodists and Catholics believe that the Spirit preserves in Christ’s Church the revelation given for our salvation, although we are not yet completely agreed on what doctrines are essential. Both acknowledge the Scriptures as their primary and permanent norm, to be interpreted authoritatively by the living voice of Tradition. *Together we also affirm both the human frailty and the God-given indefectibility of Christ’s Church. The treasure of the mystery of Christ is held in the earthen vessel of the daily life of the pilgrim Church, a community always in need of purification and reform.*” En § 40: “Methodists emphasize that because human beings as creatures and sinners are fallible, “human witnesses may never in principle be exempt from the possibility of error, and the authority of the witness is to that extent always open to question.” Methodists trust, however, that “God always keeps witnesses sufficiently faithful to himself for saving knowledge of himself to be available. As they seek the truth of God, and his will for them in particular situations, Methodists believe that they are led by the Holy Spirit.” In § 41 wordt het standpunt van de Romana verwoord: “Catholics emphasize that in order to preserve his Church in the purity of the apostolic faith, Christ shares his own gift of infallibility with his community, so that it adheres unfailingly to this faith and hands on from generation to generation what has been “handed down from the apostles.” It is the whole community of believers, united with Christ by the Spirit, which is the recipient of the charism of infallibility (protection from error). When the community is united in belief “from the bishops to the last of the faithful”, its faith cannot be in error. Both the First and Second Vatican Councils taught that when the bishops together with the Pope at their head, or the Pope as successor of St Peter and head of the college of bishops, authoritatively define a doctrine of faith, it is the Church’s own charism of infallibility which is at work in them in a special way. All such protection from error is totally the gift of God to his Church, the Spirit of Truth being strong amid the weakness of believers. Its purpose is to ensure the Church’s faithful service of proclaiming the Good News of Jesus Christ to all the world.

³⁸ § 37: “ The Church’s ‘abiding in the truth’ is the fruit of the powerful and manifold presence of the Holy Spirit in and among those who believe in Jesus Christ. A God-given sense or instinct is aroused and sustained in each believer by the Spirit of Truth. This gift is an aspect of the gift of faith. It makes it possible for believers to recognize and respond to the Word of God, to discern truth from falsehood in matters of faith and morals, to gain deeper insights into what they believe and to apply that belief to daily life. The Spirit, however, does not guarantee each person’s exercise of this ‘insight into the faith’ (sensus fidei). Individuals and groups can fall away from the truth and from holiness of life; the pilgrim Church today is, as it always has been, a community of saints and sinners. Each person’s “I believe” should participate fully in the communal “we believe” of Christ’s Church: “Faith is always personal but never private, for faith incorporates the believing individual into the community of faith.”³³ It is the corporate belief of the whole people of God that is protected from error by the abiding presence of the Holy Spirit. The ‘faithful’ are those who, ideally, are full of God’s gift of faith, a faith which is the faith of Christ’s Church, his body anointed with the Spirit of Truth.”

worden gerealiseerd.³⁹ Alle gezag is er daarom op gericht het geloof van de kerk als geheel en met name ook haar zending naar buiten te dienen.⁴⁰ De historisch gegroeide Petrusdienst van de bisschop van Rome als dienaar van de eenheid, zoals die door de Rooms-katholieke kerk is vormgegeven, waarbij deze bisschop als voorzitter van het bisschoppencollege specifieke bevoegdheden en een speciaal leergezag bezit wordt door de Methodisten als genadegave van Gods Geest erkend, zoals omgekeerd ook het belang van de Methodist World Conference voor het handhaven van de kerkelijke koinonia wordt onderschreven.⁴¹ Tot

³⁹ § 76: "Both Methodists and Roman Catholics have a strong sense of the corporate nature of the ministry of oversight. This reflects their common emphasis on the connection or communion of local communities of faith with one another in their Christian life, worship and mission. For each Methodist Church, Conference exercises a form of corporate episcopate. For Catholics, it is the college of bishops united with the Bishop of Rome that exercises such a corporate episcopate. The unity of local Catholic communities with one another is constituted and served by their communion with their bishop in a diocese, and the unity of their bishops by communion with the Bishop of Rome. Methodists and Catholics affirm together that true Christian faith and discipleship always involve unity with one another in truth and in love. This understanding of the Gospel is reflected in our ecclesial structures, which seek to serve the unity of the whole Church. Although growth into perfect holiness and love under God's grace is always something deeply personal, it is never private. Both our Churches make room for individual ministers who play special roles of leadership and inspiration within the community, but these are always bound together in collegial responsibility for the faith and mission of believers."

⁴⁰ § 81: "Both Roman Catholics and Methodists affirm that in calling people to be agents in discerning what is truly the Gospel, God is using them as means of grace, trustworthy channels. All forms of ministry are communal and collegial. They seek to preserve and strengthen the whole community of faith in truth and in love, in worship and in mission. In both Churches, oversight is exercised in a way which includes pastoral care and authoritative preaching and teaching. Methodists and Catholics can rejoice that the Holy Spirit uses the ministries and structures of both Churches as means of grace to lead people into the truth of the Gospel of Christ. The authority which Jesus bestows is "the authority for mission", and "the exercise of ministerial authority within the Church, not least by those entrusted with the ministry of episcopate, has a radically missionary dimension. ... This authority enables the whole Church to embody the Gospel and to become the missionary and prophetic servant of the Lord."

⁴¹ § 81: Methodists and Catholics can rejoice that the Holy Spirit uses the ministries and structures of both Churches as means of grace to lead people into the truth of the Gospel of Christ." Voorts wordt verwezen naar het eerdere Nairobi rapport van 1986, waarin reeds voor een gezamenlijke Petrusdienst was gepleit. Vgl: § 111-112, waarin een oecumenisch bruikbare omschrijving van de betekenis en de ontwikkeling van de Petrusdienst van de bisschop van Rome wordt gegeven: "As each local church (diocese) has a focus for its unity in love and in truth, so also do the local churches of the world in the communion of the universal Church. The local church of Rome has a primacy in love among the churches, and its bishop is the visible head of the college of bishops. § 112: "Catholics find a biblical basis for this service of primacy exercised by the Bishop of Rome in Jesus' words to Simon Peter, "You are Peter, and on this rock I will build my church" (Mt 16:19), read in the light of the last instructions to Peter, "Feed my lambs... feed my sheep... follow me" (Jn 21:15, 17, 22). The prolongation of the Petrine primacy in the Roman primacy is supported by the commissioning of Peter to strengthen his brothers (cf. Lk 22:32). Catholics recognize that the special position and role of the local church of Rome, and the distinctive ministry of its bishop, developed gradually in the early Church, and the manner of its exercise continues to evolve. The Joint Commission has explored this in some depth in its report Towards a Statement on the Church. (1986). Voorts § 113: "*The Pope's ministry to all his brother bishops and their churches is a pastoral service of the universal Church's unity in love and truth. He is "the first servant of unity."* In order that this ministry may be effective, the jurisdiction of the Bishop of Rome is "universal", "ordinary" and "immediate". His primatial authority is "universal" because it is at the service of the communion of all the churches. It is "ordinary" in that it belongs to him in virtue of his office, rather than as delegated by others. It is "immediate" in order to enable him, when necessary for the good of the universal Church, and in faithfulness to the Gospel, to act anywhere in order to preserve the Church's unity in truth and in love. This authority is truly episcopal. *As a fellow bishop, with a ministry of headship among them and for them, the Pope serves the unity of the bishops that they in turn may serve the unity of their churches. The Pope serves from within the college of bishops, as servant of the*

verdere studie over aanvaarding van een Petrusdienst van de bisschop van Rome als een dienst van de eenheid voor alle kerken – met behoud van de eigen structuren van leergezag, zoals het Methodisme die heeft ontwikkeld - is men bereid.

114 This universal primacy of the Pope is a primacy of love, and his teaching authority is a central dimension of that primacy. The universal Church can remain united in love only if it is united in faith. In service of the catholicity and apostolicity of the Church's faith, and of the bishops' collegial responsibility for authentic discernment and proclamation of that faith, the Pope is understood to be given, when needed, the charism of infallibly proclaiming true doctrine. When he makes a definition in this way, he is pronouncing judgement not as a private person but as the head of the college of bishops and chief pastor and teacher of the Church, in whom the charism of the infallibility of the Church itself is individually present.⁹⁹

115 Catholics believe that St. Peter's role of serving the unity of the community of faith "must continue in the Church so that under her sole Head, who is Jesus Christ, she may be visibly present in the world as the communion of all his disciples."¹⁰⁰ Because of his special ministry within the Catholic Church, the Bishop of Rome also has a particular duty to foster the unity in faith and love of all Christians.

116 To say that the bishops in union with the Pope teach and shepherd in the name of Christ is not to claim divine authority for all they say and do. Like Peter and the other apostles, the Bishop of Rome and his fellow bishops are aware of their human weakness and their special need for continuing transformation of heart and life. The faithful exercise of their ministry in the Church derives from grace and depends totally upon grace, just as the whole Church is "founded upon the infinite power of grace."¹⁰¹

117 Both Methodists and Catholics trust the unfailing presence and grace of the Holy Spirit to preserve them in faithfulness and to protect the truth of the Gospel they preach and teach. The Catholic Church recognizes this

Conclusies

16. Uit de voorzichtige formuleringen van het Brighton rapport en de discussies binnen LWF en WARC wordt duidelijk, dat het universele primaat van de bisschop van Rome niet op grond van de Rooms-katholieke ecclesiologische opvattingen zomaar aan de andere kerktradities kan worden opgedrongen of bij voorbaat als voorwaarde voor het heil of voor de kerkgemeenschap worden opgelegd, maar moet worden gezien als een historisch gegroeide, bijzondere Geestesgave, die aan alle kerken wordt aangeboden. Wat de Anglicanen betreft willen ze die gave zelfs aanvaarden, vóórdát de *communio* geheel hersteld is. (60). In zijn encycliek schetste Johannes Paulus II zijn functie als een dienst van barmhartigheid⁴², als een vorm van *episkopè*, die erop uit is Gods menslievendheid te tonen en de gelovigen te wijzen op de criteria van het Rijk Gods, hen aldus niet veroordelend en met strafsancities bedreigend, maar hen voorbereidend op het oordeel Gods. Dat sluit aan bij de exegese van de gteksten over de sleutels van het koninkrijk in Mt. 16 en 18, bij oud-kerkelijke gedachten als die van Johannes Chrysostomus, maar ook bij die van van Luther en Calvijn . Een dergelijke opvatting van de Petrusdienst als “service of mercy and confirmation”, van bemoediging tot volharding bij vervolging en catastrofes, van verzoening bij conflicten zou inderdaad een kansrijke invulling zijn van een verhoopde “service of unity” die de kerk en de bisschop van Rome aan de Christenheid zouden kunnen bieden.

servants of God. As confirmed by the First Vatican Council and by Pope Pius IX, the primacy of the Roman pontiff is there not to undermine the bishops but to support and sustain them in their ministry as vicars of Christ (cursivering AH).

⁴² "As the heir to the mission of Peter in the Church, which has been made fruitful by the blood of the Princes of the Apostles, the Bishop of Rome exercises a ministry originating in the manifold mercy of God. This mercy converts hearts and pours forth the power of grace where the disciple experiences the bitter taste of his personal weakness and helplessness. The authority proper to this ministry is completely at the service of God's merciful plan and it must always be seen in this perspective..."

Luther accepteerde de speciale rol van Petrus in het Nieuwe Testament als het voorbeeld van de zondaar die alleen door Gods barmhartigheid kan overleven. Calvijn wijst op Petrus als degene die getuigde tegenover de overheid, dat hij God meer moest gehoorzamen dan de mensen en die daarvoor liever vervolging duldde dan af te wijken van de eer van God. Als de eerste onder de Twaalf en samen met hen vertegenwoordigt hij het vernieuwde Israël, dat komt, een nieuwe hemel en aarde, waar gerechtigheid en vrede zullen wonen (Jes. 65,17; 2 Petr 3,13; Openb. 21,1.17). De nieuwere exegetische laet zien: Petrus' Messiasbelijdenis is allereerst een belijdenis van en voor Joden (Mk. 8,27-34; Mt. 16, 13-24), Jezus oproep aan Petrus tot bekering en bevestiging van zijn broeders is een opdracht van de Jood Jezus aan de Jood Petrus. Zo treedt hij ook op in Jeruzalem en Samaria en eerst na een goddelijke aanwijzing in Antiochië richt hij zich ook tot de niet-joden en beëindigt hij, volgens de legende, zijn leven met de marteldood, samen met Paulus, te Rome. Zijn opdracht tot bekering en bevestiging van zijn geloofsgenoten kan dus niet exclusief worden geclaimd door welke patriarch dan ook, laat staan door een bepaald deel van Christus' kerk: als rolmodel is hij de getuige voor allen.

17. De eenheid in verscheidenheid van de *koinonia* van plaatselijke kerken werd door de Faith and Order conferentie van Santiago (1993) beschreven als een "*communion of communions*", die ieder voor zich worden geleid door eigen structuren en ambten van eenheid, waarbij regionale en universele primaatszetels – meervoud! - een speciaal ambt van de eenheid kunnen uitoefenen. Dit houdt in dat de eeuwenoude rechtmatige rechten van de patriarchen van de Oosterse kerken ten volle erkend worden, maar ook de verzoende verscheidenheid van de kerken van de Reformatie, die zich in de afgelopen eeuw in werelddonden en wereldconferenties hebben georganiseerd.⁴³ Deze zien zichzelf als rechtmatige mondiale gemeenschappen van lokale kerken en noemen zich *Christian World Communions*. Het feit dat de kerk van Rome juist met deze werelddonden officiële oecumenische dialogen onderhoudt en dat sommigen van hen bereid zijn op bepaalde voorwaarden de Petrusdienst van de bisschop van Rome te erkennen en zijn gezag als dienaar en hoeder van de eenheid en als woordvoerder voor de mondiale Christenheid ook voor de eigen kerkgemeenschap te aanvaarden, is een gegeven, een 'teken van de tijd' (Tillard), dat in het Rooms-katholieke kerkrecht nog niet is verdisconteerd: zusterkerken en zuster-communions komen daarin niet voor. De voorwaarden die zij stellen – synodale besluitvorming, de noodzaak van consultatie van, verantwoording aan en receptie van besluiten door de deelkerken – komen evenmin voor in het Latijnse kerkrecht.⁴⁴ Dat zal moeten worden herzien volgens de normen van de Romeinse primaatsuitoefening in het eerste millennium.⁴⁵ Alleen zo kan de breuk tussen de kerken van Oost en West in 1054 en die van de kerk van Rome met de kerken van de Reformatie, alsook de versnippering van de Christenheid in tal van elkaar bestrijdende evangelicale, Pinkster en onafhankelijke kerkelijke bewegingen die zijn meegekomen met de koloniale expansie van het Westerse Christendom en de postkoloniale inculturatie worden geheeld.⁴⁶ Concrete voorstellen zijn gedaan om de oude idee van de *Pentarchie* te doen herleven, nu niet meer gekoppeld aan de Petrus-zetels rondom de Middellandse zee, maar als gevolg van de verspreiding en de inculturatie van het

⁴³ Faith and Order, Santiago Report *Section II*.

⁴⁴ See: ARCIC, *The Gift of Authority*. (Authority in the Church III), in: *Information Service Pontifical Council for Promoting Christian Unity* No. 100 (1991/I) 30-42; Meth-R.Cath Joint Commission, *Speaking the Truth in Love*, 2001.

⁴⁵ See K. Schatz, 'Historical Considerations Concerning the Problem of the Primacy', in: J. Puglisi (ed.), *o.c.*, 1-14.

Christendom over alle continenten, aan de belangrijkste *Christian World Communions*: Naast en onder voorzitterschap van Rome zou de vernieuwde ‘Pentarchie’ kunnen bestaan uit de Oecumenische Patriarch van Constantinopel namens alle Orthodoxe kerken, de aartsbisschop van Canterbury namens alle Anglicanen, Methodisten en Disciples of Christ, afwisselend de voorzitters van de Lutherse Wereldfederatie en de World Alliance of Reformed Churches en iemand namens de Pentecostal Churches en de World Evangelical Fellowship. Dit vijftal zou als de agendacommissie van een toekomstig oecumenisch concilie moeten functioneren en als het centrale meldpunt van de oecumenische beweging. Daarnaast zou een *permanente* bisschoppensynode met een meer dan adviserende rol dienen te worden ingericht, waarbij om te beginnen vertegenwoordigers van de andere kerken worden uitgenodigd. Na een te houden jaarlijk oecumenisch concilie zou deze synode dan permanent als oecumenische synode de voortzetting kunnen zijn van het door de Wereldraad voorlopig bepleite Ecumenical Forum.

18. Tenslotte: maatgevend voor alle gezagsuitoefening moet het woord van Jezus uit Mt. 23, 8. zijn:

Jullie moeten je niet rabbi laten noemen, want jullie hebben maar één meester en jullie zijn elkaars broeders en zusters. En noem niemand op aarde bader, want jullie hebben maar één vader, de Vader in de hemel. Laat je ook niet leraar noemen, want jullie hebben maar één leraar, de messias. De belangrijkste onder jullie zal jullie dienaar zijn. Wie zichzelf verhoogt zal worden vernederd en wie zichzelf vernedert zal worden verhoogd“ (NBV)

(Vgl Mk. 10,42; Mt. 20,25 Mt 23, 8; Lk 12,11; Joh. 7,48; Hand. 7,27.35; 1 Kor 2,8). De kerkelijke gezagsdragers hebben geen machtspositie, geen forensische rechtsbevoegdheid, maar zijn getuigen, boodschappers van de gedachtenis aan een gekruisigde en de hoop op een verheerlijkte Messias. Leiders en leden delen, via de Schriften, in hetzelfde erfgoed van het geloof. De trouwe uitleg daarvan is gericht op de eenheid van de kerk en de geloofwaardigheid van haar missie, “opdat de wereld gelove” (Joh. 17,21). De kerkgemeenschap kiest voor die trouwe uitleg uit haar midden voorgangers, herders, leraars, profeten en evangelisten. Hun gezag is geen gezag op grond van formele *legitimatie*, maar op grond van een gezagvolle *traditie* die zij doorgeven en op grond van de diensten die zij tot behoud van het geloof en de verkondiging aan de niet-gelovigen verrichten. De bisschop van Rome zou, samen met een nieuwe Pentarchie en een geleidelijk aan meer oecumenisch samengestelde synode, op grond van een lange traditie de geschikte kandidaat zijn voor een jaarlijk oecumenische Petrusdienst.

Anton Houtepen